

Araştırma Makalesi • Research Article

Başarısız Bir Devlet Örneği Olarak: Afganistan

As An Example of a Failed State: Afghanistan

Ebrar Şebin*, Gökmen Kılıçoğlu**

Öz: Soğuk Savaş'ın ardından küresel sistemde güvenlik algılarında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu doğrultuda son yıllarda küresel dünyanın önemli güvenlik sorunlarından biri de başarısız devletler olmuştur. Akademide bu kavram üzerine net bir tanım bulunmamasıyla birlikte genel anlamda başarısız devletlerin devlete ait fonksiyonlarını yerine getiremediği, yalnızca komşuları için değil tüm dünya ülkeleri için bir tehdit oluşturduğu, vatandaşların güvenliğini ve refahını sağlamadığı konusunda bir fikir birliği mevcuttur. Özellikle 11 Eylül terör saldırılarının ardından El Kaide terör örgütüne ev sahipliği yapan Afganistan, başarısız bir devlet olarak nitelendirilmiş ve akademi literatüründe başarısız devlet kavramı Afganistan üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Çünkü Afganistan 2000'li yıllarda terörizmle mücadele kapsamında uluslararası kamuoyunu oldukça meşgul etmiştir. Bu çalışmada da başarısız devlet olgusu Afganistan üzerinden analiz edilecektir. Bu kapsamda Afganistan'daki başarısızlığın nedenin anlaşılması için başta tetikleyici faktörler olmak üzere yapısal ve süreç faktörleri üzerinde durulacaktır. Bu çalışmanın temel varsayımına göre, Afganistan'ın başarısız olmasının en önemli nedeni öncelikle Sovyetler'in ardından Amerika Birleşik Devletleri'nin bu ülkeyi işgal etmesidir.

Anahtar Kelimeler: Başarısız Devlet, Afganistan, Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği

Abstract: After the Cold War, there have been changes in security perceptions in the global system. In this direction, one of the important security problems of the global world in recent years has been unsuccessful states. Although there is no clear definition on the concept of failed state in the academy, there is a general consensus that unsuccessful states cannot fulfill their state functions, pose a threat not only to their neighbors but also to all countries of the world, and do not provide the security and welfare of their citizens. Afghanistan, which hosted the terrorist organization Al Qaeda especially after the September 11 terrorist attacks, has been described as a failed state and the concept of a failed state has been tried to be explained through Afghanistan in the academic literature. Because Afghanistan has occupied the international public opinion quite a lot in the context of the fight against terrorism in the 2000s. In this article, the phenomenon of unsuccessful state will be analyzed through Afghanistan. In this context, structural and process factors, especially triggering factors, will be emphasized in order to understand the reason for the failure in Afghanistan. According to the basic assumption of this study, the most

* Doktora Öğrencisi, Düzce Üniversitesi, Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası Güvenlik ve Terör
ORCID: 0000-0001-6105-7236 ebrar.sebin@hotmail.com (Sorumlu Yazar).

** Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler
ORCID: 0000-0003-3161-1907 gokmenkilicoglu@duzce.edu.tr

Cite as/ Atıf: Şebin, E. & Kılıçoğlu, G. (2023). Başarısız bir devlet örneği olarak: Afganistan. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 391-405. <http://dx.doi.org/10.18506/anemon.1239480>

Received/Geliş: 19 January/Ocak 2023

Accepted/Kabul: 23 August/Ağustos 2023

Published/Yayın: 30 August/Ağustos 2022

important reason for Afghanistan's failure is the invasion of this country by the Soviet Union and then by the United States.

Keywords: Failed States, Afghanistan, United States, Soviet Union

Giriş

Uluslararası İlişkiler disiplinde, Başarısız Devlet kavramı özellikle Soğuk Savaş döneminden sonra oldukça fazla yer etmeye başlamıştır. Fakat bu kavramın tam olarak ne ifade ettiği hakkında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Akademide genel olarak başarısız devletlerin meşru güç kullanma yetkisini kaybetmiş olduğu kabul edilmekle birlikte 11 Eylül terör saldırılarından sonra bu kavramın anlamı genişletilmiştir. Bu doğrultuda vatandaşların güvenliğini sağlayamayan, içerisinde birçok terörist grubu bulunduran, çevresindeki diğer devletlerin güvenliğini etkileyen devletler için bu kavram sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Soğuk Savaş'ın ardından başarısız devletlerle ilgili yapılan çalışmaların temel amacı, bu olguyu kavramsallaştırmak olmuştur. Bu doğrultuda öncelikle 1992 yılında Ratner ve Helman tarafından bu kavram açıklanmaya çalışılmış, sonraki yıllarda kavramın içi genişletilmiştir.

Akademide başarısız devlet kavramı özellikle 2000'li yıllardan itibaren Afganistan üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Çünkü Afganistan, 1970'li yıllarda Sovyet destekli birçok darbe yaşamış, ülkede bir istikrar sağlanamamış ve ardından 1979 yılında Sovyetler Birliği tarafından işgale uğramıştır. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesinin ardından ülke başarısız bir devlet olma noktasında hızla ilerlemiştir. Afganistan'daki bu kaos ortamından yararlanarak iktidarı ele geçiren Taliban, yürüttüğü politikalarla negatif anlamda kamuoyunun gündemine oturmuştur. El Kaide terör örgütü üyelerinin 11 Eylül tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne gerçekleştirdiği terör saldırısının ardından Afganistan, ABD ve NATO ülkeleri tarafından işgale uğramıştır. ABD'nin Afganistan'ı işgali sonrasında ülkede var olan çatışmalar daha fazla artmaya başlamıştır. Bu kapsamda ABD ve Afgan hükümeti ile Taliban arasında birçok çatışma meydana gelmiştir. Bu süreç Afganistan'ı başarısız bir devlet haline getirmiştir. Daha sonraki yıllarda ABD, Afganistan'ı başarısız bir devlet olarak bırakarak ülkeden geri çekilmiştir. ABD'nin ülkeden geri çekilmesinin ardından Taliban ülkedeki kontrolü tekrardan ele almıştır. Afganistan'da Taliban iktidarının ardından birçok çatışma meydana gelmiştir. Ayrıca ülkede yoksulluk, işsizlik, insan hakları ihlalleri en üst seviyeye ulaşmıştır. Bu kapsamda Afganistan özellikle komşu ülkelere çok sayıda göç vermiştir. Dolayısıyla Afganistan bir kez daha uluslararası gündemi başarısız bir devlet olarak meşgul etmeye başlamıştır.

Bu çalışmanın amacı Afganistan'ın başarısız bir devlet olması ardındaki faktörleri analiz etmektir. Bu kapsamda çalışmada Afganistan'a yapılan dış müdahalelerin ülkenin başarısızlığı üzerinde bir etkisi olup olmaması açıklanmak istenmiştir. Bu çalışmada Afganistan'ın başarısızlığı çoğunlukla dış müdahalelere bağlandığı için Sovyetler'in bu ülkeye müdahalesinden itibaren Afganistan'ın tarihsel süreci analiz edilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın sınırları Sovyetler'in Afganistan'ı işgal etmesinden Taliban'ın tekrardan ülkede hakimiyet kazandığı süreci kapsamaktadır. Çünkü Taliban'ın tekrardan ülkede hakimiyet kazanmasıyla birlikte Afganistan uluslararası kamuoyununu meşgul eden en önemli ülkelerden biri haline gelmiştir. Dolayısıyla yaşanan bu son gelişmelerinin ardından Afganistan'daki durumu daha iyi anlayabilmek için ülkenin tarihsel olarak karşı karşıya kaldığı sorunların ortaya konulması gerektiği düşünülmektedir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde başarısız devlet olgusunun ortaya çıkışı ve gelişim süreci incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde başarısız devletlerin niçin ortaya çıktığı tartışılmıştır. Çalışmada Afganistan üzerinden vaka analizi yöntemi kullanılarak başarısız devletler ve dış müdahaleler arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın ikinci bölümünde ise, Afganistan'a yapılan dış müdahalelere incelenmiştir. Öncelikle Sovyetlerin bu bölgeyi işgali, Taliban'ın doğuşu, Amerika'nın Afganistan'ı işgali ve son olarak Afganistan'ın yeniden inşa süreci analiz edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise, Afganistan'daki başarısızlığın nedeninin anlaşılması için tetikleyici faktörlerin çok etkili olduğunu belirtmekle birlikte bu ülkedeki başarısızlığın sadece bu faktörler üzerinden analiz etmenin yeterli olmayacağı kanaati getirilmiştir. Bu nedenle Afganistan'daki yapısal sorunlar incelenmiştir.

Başarısız Devlet Olgusunun Ortaya Çıkışı ve Gelişim Süreci

Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte uluslararası sistemde terörizm, çevre sorunları, göç, etnik çatışmalar, azınlık problemleri ve mülteciler gibi birçok sorun yüz üstüne çıkmıştır. Bu dönemde uluslararası sistemde oluşan güç boşluğu yukarıda bahsedilen sorunların meydana gelmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda Soğuk Savaş'ın bitimi ve başarısız devletlerin sayılarındaki artış arasında bir paralelliğin bulunması tesadüf değildir. Çünkü Soğuk Savaş dönemi boyunca Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği diğer ülkeleri yanında tutabilmek için onları askeri ve ekonomik anlamda desteklemekten kaçınmamıştır. Fakat Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından bu devletlere sağlanan yardımlar sona ermiş ve bu devletlerde var olan iç çatışmalar yeniden baş göstermiştir. Dolayısıyla bu devletlerin yardım almadan egemenliklerini tek başlarına tesis edemeyeceği görülmüştür.

Uluslararası sistemde meydana gelen küreselleşmeyle birlikte gelişmekte olan birçok devlet, devlete ait fonksiyonların etkili bir şekilde yerine getirilmesi konusunda ciddi problemlerle yüzleşmiştir (Telli, 2020: 1274-1275). Bu nedenle birçok politikacı ve akademisyen Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren gündemlerine başarısız devlet olgusunu almak zorunda kalmıştır.

Başarısız devletler kavramı ilk olarak Steven R. Ratner ve Gerald B. Helman tarafından 1992 yılında Foreign Policy dergisinde Saving Failed States adlı yayınladıkları makaleyle birlikte kullanılmıştır. Bu makalede Helman ve Ratner başarısız devletleri bağımsız olarak işlev gösteremeyen yapılar olarak tanımlamıştır (Ratner ve Helman, 1992: 5). Bunun ardından 1995 yılında William Zartman'ın Çökmüş Devletler: Meşru Otoritenin Parçalanması ve Yeniden Kurulması adlı kitabı bu alanda öne çıkan çalışmalardan bir tanesi olmuştur. William Zartman, başarısız devletleri temel görevlerini yerine getiremeyen devletler olarak tanımlamıştır (Zartman, 1995: 5). Ayrıca Donald W. Potter, iç sorunlarla karşı karşıya olan, asgari düzeyde sivil güvenliği sağlamayan ya da sağlamayacak olan, etnik, dini, dilsel veya kültürel gerilimlere veya düşmanlıklara sahip olan, sınır kontrolünü sağlayamayan, zayıf bir sağlık sistemine, sınırlı eğitim fırsatlarına, yüksek düzeyde yoksullara sahip olan devletleri başarısız devlet olarak tanımlamıştır (Potter, 2004: 2-4).

Akademide başarısız devletlerle ilgili yapılan tanımlamalar zamanla zenginleşmiştir. Başarısız devletlerle ilgili olarak yapılan tanımların ortak noktası, bu devletlerin meşru güç kullanma tekeli kaybetmiş olmalarıdır. Bu doğrultuda başarısız devletler, temsil ettikleri insanlar için ekonomik bir istikrar ortaya koyamamakta, kaynakları ele geçirmeye çalışan alternatif gruplar arasında şiddetli çatışmaları engelleyememekte ve barış ve güvenliği sağlayamamaktadır (Balci, 2014: 696). Genel anlamda literatürde bu tür devletler başarısız olarak adlandırılmalarına rağmen bu devletlere çökmüş, aksayan veya kırılğan gibi farklı isimler de verilmektedir (Pektaş ve Ateş, 2018: 2). Fakat literatürde çoğunlukla başarısız devlet kavramı kullanıldığı için bu çalışmada da başarısız devlet kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

David Carment başarısız devletlere örnek olarak Somali, Kongo, Liberya ve Bosna'yı göstermiştir. Bu devletlerin her birinde merkezi hükümetin işlevini yitirdiğini ve halkın refahını sağlayamadığını, onları iç ve dış tehditlerden koruyamadığını belirtmiştir. Carment'e göre, devletler, vatandaşlarına temel işlevlerini sağlayamadıkça başarısız olmaya mahkumdurlar. Devletler temel işlevlerini yerine getiremediğinde eğitim, sağlık ve ekonomi sistemi yok olur. Fiziki altyapı bozulur. Suç ve şiddet oranları artar. Bu koşullar, genellikle silahlı ayaklanmaya yönelen muhalif grupları doğurur. Ülkede birçok çatışmalar yaşanır. Bu çatışmalar sonucunda mülteci krizleri, uzun vadeli gıda kıtlığı ve başarısız ekonomiler meydana gelir (Carment, 2002: 410).

Dorff, devlet başarısızlığını sadece iç savaş ve anarşiye dönüşen tam bir devlet çöküşü olarak değil, aynı zamanda bir devletin meşru yönetimini sağlama kapasitesinin zayıflamasını içeren bir süreç olarak görmüştür (Dorff, 2002:10). Benzer şekilde Rotberg, devletlerin önemli siyasi etkilerine göre başarılı ya da başarısız olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Rotberg, güçlü devletlerin zayıf devletlerden ve zayıf devletlerin başarısız veya çökmüş devletlerden ayırt edilebileceğini savunmuştur. Rotberg bu görüşünü daha ileriye götürmüş ve devlet başarısızlığını zayıf devletlerden başarısız devletlere ve çökmüş devletlere kadar uzanan bir süreç olduğunu ifade etmiştir. Dünya üzerinde çok az sayıda çökmüş

veya başarısız devletlerin olduğunu ancak zayıf ve tam başarısızlık için olası adayların çok fazla olduğunu belirtmiştir (Rotberg, 2003: 20).

Rotberg, bir devleti güçlü, zayıf veya başarısız olarak değerlendirebilecek üç kriter belirlemiştir. Bu kriterlerden birincisi, güvenlidir. Bu, güvenli ve emniyetli bir ortam yaratmak, meşru ve etkili güvenlik kurumlarını geliştirmek anlamına gelmektedir. Özellikle, devletin sınır ötesi istilaları ve toprak kaybını önlemesi gerekmektedir. Devlet ulusal düzene yönelik iç tehditleri ortadan kaldırmalı, suçu önlemek için vatandaşların devletle ve diğer vatandaşlarla antlaşmazlıklarını çözmelerini sağlamalıdır. Bir diğer kriter ise devletin siyasi arenada kendini gösterebilmesidir. Devlet meşru, etkili siyasi ve idari kurumlar oluşturmalıdır. Bu anlamda devletin, hükümet ve politikalarının oluşturulmasına sivil toplumun aktif ve açık katılımının sağlanmasıdır. Son kriter ise, ekonomidir. Bu kriterin içinde tıp ve sağlık hizmetleri, eğitim öğretim, demiryolları, limanlar ve diğer fiziksel altyapı, para ve bankacılık sistemi, vatandaşların kişisel girişimcilik hedeflerini düzenlenme yöntemlerini takip edecek faydalı bir mali ve kurumsal bağlam vardır (Rotberg, 2003: 30).

Başarısız devlet kavramının tanımı noktasında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Kavramsal çerçeve tam olarak belirli olmadığı için bu alandaki çalışmalarda bir tutarlılık gözlenmemektedir. Bununla birlikte 21. Yüzyılda devletlerin bu konuyla ilgili daha çok alarm vermesi bu alandaki çalışmaların artmasına neden olmuştur (Telli, 2020: 1274).

Başarısız Devlet Olgusunu Hazırlayan Faktörler

Devletlerin neden başarısız olduğu ya da çöktüğü sorusuna verilebilecek tek bir neden bulunmamaktadır. Devletlerin çöküşü aniden gelişen bir olay değildir. Belirli bir süreci kapsamaktadır. Ayrıca devletlerin başarısız olmasının nedenleri değişiklik göstermektedir.

1994 yılında CIA, Soğuk Savaş sonrası dünyanın istikrarını etkileyen faktörleri ve güçleri kapsamlı bir şekilde incelemek için bir grup bağımsız araştırmacılardan oluşan State Failure Task Force (Devlet Başarısızlık Görev Gücünü) kurmuştur. Görev Gücünün amacı, son kırk yılda krizleri önleyen devletleri başarısız olan devletlerden ayıran faktörleri belirlemektir. Bu çalışma, devlet istikrarını etkileyen çok çeşitli demografik, toplumsal, ekonomik, çevresel ve politik göstergeleri inceleyerek devletlerin başarısızlığı ile ilişkili faktörleri belirlemeye yönelik ilk ampirik çalışma olmuştur. Araştırma sonucunda devletlerin çöküşünde rol oynayan üç temel bulgular; yaşam kalitesi, uluslararası ticarete açıklık ve demokrasi düzeyi olarak belirlenmiştir (Goldstone, Gurr & Levly, 1999: 49-55). Daha sonraki yıllarda bu projenin adı Political Instability Task Force (Siyasi İstikrarsızlık Görev Gücü) olarak değiştirilmiştir. Bu çalışmada devlet çöküşünde rol oynayan faktörler genişletilmiştir. Yukarıdaki faktörlere ek olarak ülke nüfusunun veya liderliğinin etnik veya dini bileşimi, gelişim kalıpları, ideoloji türleri ve bir siyasi liderin görevde geçirdiği yıl sayısı gibi faktörler eklenmiştir (State Failure Task Force Report, 27.01.2014).

Tetikleyici, süreç ve yapısal olmak üzere Başarısız Devlet olgusunu hazırlayan birçok etken bulunmaktadır. Yapısal faktörlere örnek olarak, o ülkeye özgü siyasi, yapısal, kültürel ve sosyo-ekonomik özellikler verilebilir (Telli, 2020: 1279). Süreç faktörleri ise, beş veya on sene gibi bir zamanda devletsellik alanında erozyona neden olan ve devlet elitlerinin davranışları ile çöküş sürecini hızlandıran olayları kapsamaktadır. Süreç faktörlerini yapısal faktörlerden ayıran en önemli şey, ülkedeki siyasi seçkinlerin davranışlarıdır. Burada önemli olan nokta ülkedeki seçkinlerin, iç ve dış kriz durumunda nasıl davranış sergilediğidir. Eğer karar alıcılar kriz durumunda başarılı bir performans sergileyemezlerse devlet çöküşü hızlanacaktır. Tetikleyici faktörler ise, kısa bir zaman diliminde büyük etkileyici değişimlere neden olan olgulardır. Darbe girişimleri, askeri müdahaleler, mülteci akınları bu gruba dahil edilmektedir (Özalp, 2014: 356-357).

Yukarıda da belirtildiği gibi yapısal, süreç ve tetikleyici faktörler başarısız devlet olgusunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Ayrıca özellikle dış ve iç aktörler de bu süreci hızlandırmaktadır. Bu çalışmanın vaka analizini olan Afganistan için de aynı tespiti yapmak mümkündür. Bu çalışmada Afganistan'da yaşanan süreçlerde tetikleyici faktörler başta olmak üzere süreç ve yapısal faktörler göz önünde bulundurulurken analiz yapılacaktır.

11 Eylül terör saldırılarından sonra, El Kaide terör örgütüne ev sahipliği yapan Afganistan, başarısız devlet olarak ilan edilmiş ve bu kavram dünya kamuoyunun gündemine girmiştir. Böylelikle başarısız devletlerin tanımlamalarıyla ilgili tartışmalar küresel bir boyutta karşımıza çıkmıştır. Genel anlamda başarısız devletler ile ilgili söylemler tek bir düzeyde tanımlanmıştır. Buna göre temelde devletlerin üç görevi olmalıdır. Birincisi, ülkesi üzerinde egemen olmalı ve vatandaşlarını koruyabilmelidir. İkincisi, ülkesindeki bireylerden vergi toplayabilmelidir. Son olarak ise, topladıkları vergilerle vatandaşlarına sağlık, eğitim, ulusal güvenlik, can güvenliği, ulaştırma gibi konularda hizmet sunabilmelidir. Bu temel görevlerden birinin ya da tamamının aksaması halinde devlet başarısız olarak değerlendirilmektedir.

Uluslararası güvenlik bağlamındaki tartışmalarda Afganistan hep ilk sırayı almıştır. Çünkü Afganistan, 2000’li yıllarda terörizmle mücadele konusunda uluslararası sistemin gündemini oldukça meşgul etmiştir. Bu ülkenin yurttaşları özellikle terörizm başta olmak üzere birçok iç sorunla karşı karşıya kalmıştır. Fakat bu zorlukların dünya gündeminde yer bulabilmesi için Suriye iç savaşı sonrasında ortaya çıkan göçmenler ve mülteci sorunların gibi dramların ortaya çıkması gerekmiştir. Dolayısıyla bir devletin terör örgütüne desteklemesi ya da yataklık yapması, vatandaşların kendi güvenliğinden endişe ederek yaşadıkları toprakları terk etme durumuyla baş başa kalması, zayıf veya başarısız devlet ile savaş kavramı arasında önemli bir paralelliğin olduğunun düşünülmesine yol açmıştır (Karadeli, 2021: 78).

Afganistan’daki Başarısız Devlet Olgusunu Hazırlayan Tetikleyici Faktörler

Sovyetler Birliği’nin Müdahalesinden Önce Afganistan’daki Mevcut Durum

Emrullah Han liderliğindeki Afganistan, Britanya’dan bağımsızlığını kazanmış ve ülkenin yönünü Sovyetler Birliği’ne çevirmiştir. Bu kapsamda Afganistan 1919 yılında Sovyetlerle dostluk antlaşmasını imzalamasının ardından, birçok öğrencisini eğitim alması için Sovyet Harp akademisine göndermiştir. Bu durum Afganistan için bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu öğrenciler Afganistan’a birer devrimci olarak dönmüşler ve ülkelerini Sovyet sistemine dönüştürmeye çalışmışlardır.

Emrullah Han döneminde ülkede kültürel ve sosyal alanda birçok reform gerçekleşmiştir. Fakat bu reformlar din adamları ve halk tarafından kabul görmemiş ve ülkede 1929 senesinden itibaren ayaklanmalar başlamıştır. Bu nedenle Emrullah Han, ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Emrullah Han’ın ülkeyi terk etmesinin ardından iktidara Habibullah Kelekani gelmiştir. Ancak Kelekani iktidarda çok kısa bir süre kalmıştır. Bu dönemden itibaren Afganistan’da birçok iktidar değişikliği yaşanmıştır. İlk olarak ülkedeki karışıklığı fırsat bilen Muhammed Nadir Şah iktidarı ele geçirmiştir. Nadir Şah’ın öldürülmesi sonucunda yerine oğlu Muhammed Zahir Şah gelmiş ve ardından 1953 yılında iktidara Zahir Şah’ın kuzeni Serdar Muhammed Davut Han geçmiştir (Karakaya & Nazarı, 2022: 145).

Afganistan Başbakanı Davut Han zamanında Afganistan-Sovyet yakınlaşması üst noktalara ulaşmıştır. Bu doğrultuda liderler arasında karşılıklı ziyaretler gerçekleşmiştir (Şeyhanlıoğlu, 2004: 68-69). Sovyetler bu dönemde Afganistan üzerinde oldukça yoğun propaganda faaliyetleri yürütmüştür. Örneğin, İran ve Pakistan’ın birleşerek Afganistan’ı işgal edeceği propagandası yapılarak, Afganistan’ın komşu ülkeleriyle bağlantısı koparılmaya çalışılmıştır (Broxup, 1983: 84).

Davut Han’ın Sovyetler Birliği’yle çok fazla yakın ilişki kurması sonucunda Muhammed Zahir Şah’la arasındaki görüş ayrılıkları artmıştır. Bunun sonucunda Davut Han görevden uzaklaştırılmıştır. 1973 yılında iktidarı tekrar ele geçiren Davut Han, ilk döneminden farklı bir politika izleyerek, Sovyetlere karşı daha mesafeli bir politika uygulamıştır. Bu durum karşısında Sovyetler Birliği tarafından Afganistan’a bir darbe girişimi olmuş ve Davut Han’ın yerine Sovyet destekli Nur Muhammed Taraki cumhurbaşkanlığına getirilmiştir (Joes, 196: 1). Taraki’yi iktidardan indirecek olay ise, Bağlantısızlar Konferansı sonrasında Moskava’ya uğramasıyla başlamıştır. Burada Sovyetler Birliği, Taraki’ye, Hafızullah Emin’e dikkat etmesi gerektiği yönünde telkinlerde bulunmuştur. Bu görüşmenin ardından Taraki, Hafızullah Emin’e suikast girişiminde bulunmuştur. Fakat asker ve polis teşkilatının Hafızullah Emin’in yanında olması nedeniyle bu suikast başarılı olamamıştır. Bunun üzerine

Hafızullah Emin, Taraki'yi ortadan kaldırmış ve iktidara gelmiştir. Fakat bu yaşanan olaylar sonucunda Hafızullah Emin, Sovyetler'e karşı güvenini kaybetmiştir. Bu nedenle yönünü batıya çevirmiş, ABD ve müttefikleriyle yakınlaşmaya yönelik adımlar atmıştır. Sovyetler, Afganistan'ın ABD ve Pakistan'la yakınlaşmasını engellemek istemiştir. Bu nedenle 1979'da Sovyet yetkilileri Afganistan'ı ziyaret etmiştir. Sovyet yetkilileri tarafından bu ziyaretin sadece müzakere için yapıldığı söylenmiştir. Fakat Sovyetler bu müzakerede Afganistan hükümetinin mücahitlere karşı savaşında altı bin Sovyet askerinin Afganistan'a yollanması teklifinde bulunmuştur. Hafızullah Emin ise bu teklifi kabul etmemiş ve ABD ile yakınlaşma siyasetini sürdürmüştür. Kazanılmış bir ülke olan Afganistan'ı kaybetmek istemeyen SSCB ise, Hafızullah Emin'e karşı suikast girişiminde bulunmuş fakat başarısız olmuştur (Karakaya & Nazari, 2022: 147-148). Bunun sonucunda Sovyet askerleri, 24 Aralık 1979 tarihinde Afganistan'a girmiştir.

Sovyetler Birliği'nin Afganistan Müdahalesi

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a müdahalesi, uluslararası sistemde bağımsız bir ülkenin işgali olarak karşılanmıştır. Bunun karşısında Sovyetler Birliği yaptığı açıklamalarda, bu bölgeye Afgan hükümetinin daveti üzerine geldiğini ve yardım amacıyla askerlerini soktuğunu belirtmiştir. Fakat Sovyetler Birliği'nin asıl amacı, komünist uygulamalara karşı cihad ilan eden Müslüman gruplarla savaşmakta olan Afganistan ordusuna yardım yapmak olmuştur. Ancak Sovyetler Birliği'nin bu müdahalesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. SSCB müdahalesi sonucunda ülkede birçok kanlı ve uzun iç savaşlar yaşanmıştır. Sovyetler Birliği bu müdahalede yaklaşık 15.000 askerini kaybederek Müslüman gruplara karşı başarısız olmuştur. Bu kapsamda 1998 yılında Cenevre'de Afganistan'daki savaşın sona erdiren antlaşma imzalanmış ve Sovyetler 15 Şubat 1989 tarihinde Afganistan'dan çekilmiştir. Sovyetler, Afganistan'daki Sovyet destekli hükümeti 3 yıl ayakta tutmayı başarsa da bu hükümet de 1992'de devrilmiştir (Oran, 2001: 773). Sovyetler Birliği'nin bu ülkeyi işgalinden sonra ülkede var olan savaş, etnik, mezhep ve siyasal nedenlerden dolayı daha fazla derinleşmeye başlamıştır. Bu süre boyunca uluslararası örgütler ve bölge devletleri aracılığıyla, taraflar arasında birçok barış girişimleri olmuş ancak bu girişimlerden bir sonuç alınmamıştır. Ülkede bu tarihten günümüze, iç çatışmalar eksik olmamış ve bu çatışmalar ülke içinde sınırlı kalmamıştır. Bu durum uluslararası aktörlerin Afganistan'a müdahale etmesine neden olmuştur. Afganistan'da çok boyutlu çatışmalar meydana gelmiş ve bu olaylar sonucunda Afganistan'daki merkezi hükümet de işlevini yitirmiştir (Keskin, 2020: 17). Dolayısıyla Sovyetlerin bu ülkeye müdahalesi ülkedeki mevcut çatışmaların daha fazla derinleşmesine ve ülkenin hızla başarısız bir devlet olmasına neden olmuştur.

Taliban'ın Doğuşu ve Yükselişi

Talebe anlamına gelen Taliban, Mevlevi veya molla denen hocalar nezaretinde dini eğitim gören öğrencilere verilen isimdir. Bu öğrenciler, Afganistan'da İngilizlere karşı yürütülen bağımsızlık mücadelesinde önemli roller oynamıştır. Sovyetler 'in Afganistan'ı işgal etmesinin ardından, bu gruplar tekrardan karşı saldırıya geçmiştir (Büyükkara, 2016: 91-92). Bu gruplar, komünist sistemin Afganistan'a yerleşmesine mani olmak için büyük mücadeleler vermiştir. Bu İslami grupların asıl hedefi, cihat yaparak bir İslam devletinin kurulmasını sağlamak olmuştur.

Mücahit grupları bu dönemde Amerika tarafından mali destek görmüştür. Çünkü Amerika, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a müdahalesini tanımamıştır. Bu kapsamda Amerika, Sovyetlerin askeri ve ekonomik olarak güç kaybetmesini istediği için buradaki mücahit gruplara (her ne kadar bu gruplar karanlık işlerle ilgilense de Taliban gibi) mali destekte bulunmuştur. Fakat daha sonraki yıllarda Amerika, Sovyetlerin bölgeden çekilmesiyle bu bölgedeki mücahit gruplarına desteği bırakmıştır. Amerika'nın görüşüne göre, Amerika buradaki misyonunu tamamlamış ve bundan sonra olacaklar Afganlara kalmıştır (Hook & Spanier, 2018: 293).

Sovyetlerin bölgeden çekilmesiyle buradaki mücahit grupları arasında çatışmalar artmıştır. Bölgede, Taliban hâkimiyetine kadar sayısız çatışma yaşanmıştır. Yaşanan çatışmalarda, yalnızca 1992 ve 1995 seneleri arasında yaklaşık otuz bin kişi hayatını kaybetmiştir (Rubin, 2002: 69).

Ülkede yaşanan bu iç karışıklar, Taliban'ın doğuşunu hızlandırmıştır. Afganistan'da Taliban iktidara gelene kadar merkezi bir devlet kurulamamıştır. Kısacası ülke, resmen var olsa da fiilen

bitmiştir. Taliban'ın doğuşu da tam bu süreçte gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Taliban'ı, ülkedeki mücahit grupların kanlı çatışmaların doğurduğu kabul edilmektedir (Şeyhanlıoğlu, 2004: 73).

Taliban, 1955 senesinde Afganistan'da hızla ilerlemiş ve ülkenin hâkimiyetini ele geçirmiştir. Katı bir İslam inancına sahip olan Taliban'ın ilk amacı, bu ülkedeki etkin olan bölgesel askeri güçlerin etkisini kırmak ve kendi ideolojileri çerçevesinde bir yönetim sistemi kurmaktır. Fakat Taliban, uyguladığı politikalarla Afgan halkını hayal kırıklığına uğratmıştır (Sağlam, 2022: 56).

Taliban, Afganistan'da son derece katı bir yönetim uygulamıştır. Bu dönemde kadınların yanlarında bir erkek yokken tek başına evden dışarı çıkmaları, çalışmaları yasaklanmıştır. Ayrıca erkeklere belirli bir uzunlukta sakal bırakma zorunluluğu getirilmiş, müzik dinlemek, televizyon izlemek, fotoğraf çekmek, spor elbiseler giymek, uçurtma uçurmak gibi birçok faaliyet yasaklanmıştır.

Taliban, Suudi Arabistan ve Pakistan tarafından destek görmüştür. Amerika ise, ilk etapta Taliban ile dostça ilişkiler kurmayı amaçlamıştır. Amerika'nın bakış açısına göre, Taliban en azından ülkedeki düzeni tesis edebilirdi. Amerika'nın o dönemdeki en önemli endişesi, Bin Ladin ve El Kaide destekçileri olmuştur. Bu kapsamda Amerika, Taliban'a, Bin Ladin'in teslim edilmesi karşılığında Amerika'nın ekonomik ve siyasal desteği yönünde bir antlaşma önermiştir. Fakat bu durum Afganistan tarafından kabul görmemiş ve El Kaide, Afganistan'daki yapılanmasına devam etmiştir.

11 Eylül Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Müdahalesi

El Kaide, 1980'lerin sonunda Suudi Arabistanlı milyarder olan Usama Bin Ladin tarafından kurulmuştur. El Kaide, Sovyetler'in Afganistan'ı işgali sırasında İslami gruplara lojistik ve destek sağlamıştır. Daha sonraki yıllarda, El Kaide lojistik destek ağı olmaktan çıkarak küresel amaçları olan bir cihatçı örgütlenmeye dönüşmüştür. Bu kapsamda Amerika, El Kaide'nin baş düşmanı olmuştur. El Kaide, ABD'yi Ortadoğu bölgesinden uzaklaştırmak için etkili eylemler gerçekleştirmiştir.

19 El Kaide üyesi, 11 Eylül 2001 tarihinde. ABD'nin dört yolcu uçağını ele geçirilmiştir. Bunlardan ikisi Dünya Ticaret Merkezine, diğeri Pentagon'a, bir diğeri ise yolcuların hava korsanlarına ayaklanması sonucunda Pensilvanya'da bir tarlaya indirilmiştir. Yaklaşık üç bin kişinin ölümüyle sonuçlanan bu saldırı Taliban rejimi için sonun başlangıcı olmuştur ABD bu saldırıdan El Kaide terör örgütünü sorumlu tutmuştur. ABD, Taliban'dan, Usame Bin Ladin'in iadesini ve tüm örgütün ya teslim edilmesini ya da Afganistan'dan sınır dışı edilmesini istemiştir. ABD'nin ısrarlı tutumuna rağmen Taliban, Ladin'i teslim etmemiş bu da Afganistan'ı terörizmi savunucu konumuna getirmiştir. İngiltere Başbakanı'nın Usame El Kaide ağının 11 Eylül saldırısından sorumlu olduğuna ilişkin kanıtlar sunması ve Pakistan Dış İşleri Bakanının Usame Bin Ladin'in 11 Eylül saldırılarıyla ilişkisi olduğuna dair ABD'nin yeterli kanıt elde ettiğini duyurmasıyla birlikte ABD'nin Afganistan'a müdahale edebileceği beklentisi oluşmuştur. Akabinde de beklenen müdahale 7 Ekim 2001'de gerçekleşmiştir.80 civarında ülke ABD'ye yardım sözü vermekle birlikte savaşın ilk aşamasına sadece İngiltere katılmıştır.7 Aralık 2001'de Kandahar, Taliban'ın güneydeki kalesi, düşmüş ve böylece ülkenin yönetimi pratikte Kuzey İttifakı ve ABD'nin eline geçmiştir (Ataman & Gökcan, 2012: 207-208). Böylelikle askeri hareketin ilk aşaması başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. Amerikalılar askeri hareketin ikinci aşamasında, Bin Ladin'i yakalayıp, Afganistan'ı yeniden inşa etme amacı ile Anakonda Operasyonu düzenlenmiştir. Ancak bölgede sıkıştırılıp yakalanacağı inanılan Bin Ladin kaçmıştır.

Taliban sonrası Afganistan'ın yeniden inşa edilme süreci ise 5 Aralık 2001 tarihinde BM önderliğinde Afgan gruplarca imzalanan Bonn Antlaşmasıyla masaya yatırılmıştır. Bu antlaşma sonucunda, Hamid Karzai liderliğinde geçici bir hükümet kurulmuştur. (Önal, 2010: 46-47).

22 Aralık 200'de Afganistan'da geçici hükümet göreve kurulmuşsa da bu ülkedeki bölgesel gruplar arasındaki iktidar mücadelesinden ve Taliban meselesinden dolayı, uzun süre ayakta kalamamıştır. Bu sebeple, Amerikan ve İngiliz kuvvetleri, genişletilmiş bir misyona yönelerek 2003 tarihinde NATO'nun "alan dışı" mevzilenmesinde Afganistan'a asker sevk etmiştir. NATO birliği ilk etapta, Kabil ve Afganistan'ın kuzeybatı bölgelerinde sınırlı olmuş fakat 2007 yılı ile tüm Afganistan'ın sorumluluğunu üstlenmiştir. 2008 yılında ise Taliban, Güney Afganistan'ın çoğunu kontrol etmiş,

ülkenin Amerikan ve NATO kuvvetlerinin erişiminin çok ötesinde olan Pakistan ile sarp sınırı boyunca güvenli bölgelerinden yararlanmışır. Bu bölgenin kontrolünü ele almak için çok daha kapsamlı bir askeri harekât gerekmiştir (Hook & Spainer, 2018: 298-299).

Afganistan'ın Yeniden İnşası

Başkan Barack Obama, Amerika'nın Afganistan politikasını Alfak olarak açıklamıştır. Bu politikanın merkezinde, Afganistan'ı istikrara kavuşturma ve demokratikleştirme amacı vardır. Obama'ya göre, Afganistan'daki bu çıkmaz durumun ortadan kaldırabilmesi için merkezi hükümetin güçlendirilmesi gerekmektedir. Obama, eğer bu durum sağlanamazsa ülkede terör gruplarının tekrar ortaya çıkması söz konusu olabilir düşüncesini benimsemiştir. Ayrıca bu stratejiyle beraber Amerika, Afganistan'daki asker sayısını artırmıştır. (Şebın, 2020: 68).

Obama yönetiminin Afganistan üzerindeki en önemli başarısı, 2009 yılında Usame Bin Ladin'i yakalayıp, öldürmek olmuştur (Internainal Business Times, 16 February 2015). Fakat Bin Ladin'in yakalanması Afganistan'daki sorunları bitirmemiş aksine Afganistan bu dönemde de istikrarsızlıklarla boğuşmuştur.

ABD, Afganistan'da bir istikrar sağlanabilmesi için bu dönemde özel operasyon birimlerini etkili hale getirmek istemiştir. Bu anlamda 2015 yılında yayınlanan Rand Cooperatin raporuna göre, ABD, Özel Harekat Müşterek Görev Gücü-Afganistan (SOJTF-A) ve ona bağlı birimler olan Afgan özel harekat kuvvetlerinin (SOF) kapasitesini geliştirmiştir (Long, vd. , 2015: 2).

Aynı zamanda ABD, Afganistan'ın ekonomik kalkınmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu kapsamda ABD Savunma Bakanlığı bünyesinde İş ve İstikrar Operasyonları Görev Gücü(TFBSO), Irak ve Afganistan'da sürdürülebilir ekonomiler oluşturmak için özel sektör stratejilerini kullanmıştır (Zimmerman, Egel & Blum, 2016: 12). Fakat ABD'nin uygulamış olduğu bu politikalar Afganistan'da bir karşılık bulamamış ve ülkede bir istikrar sağlanamamıştır.

2014 yılında Amerikan birlikleri bu ülkeden çekilmeye başladığında, Afgan hükümeti güçsüz kalmış ve Taliban ülkenin uzak köşelerinde birçok bölgeyi ele geçirmiştir. Bu dönemde ülkenin güvenlik durumu daha da kötüye gitmiş ve El Kaide'ye ait geniş ölçekli iki eğitim kampı keşfedilmiştir. Bu durum karşısında Obama'nın Beyaz Saraya verdiği brifingde, bu ülkedeki asker sayısını düşürmek yerine 2017 senesine kadar ülkede yaklaşık asker sayısının 8400 askere çıkaracağını belirtmiştir (Mepanew, 11 Temmuz 2016)

Başkan Donald Trump göreve geldiği ilk yıllarda, Obama'nın Afganistan politikasını büyük ölçüde devam ettirmiştir. Bu kapsamda Trump, Afganistan'da düzenin sağlana bilmesi için asker sayısını arttırmaya yoluna gitmiştir. Trump, Afganistan üzerine yaptığı açıklamalarda, Amerika'nın, Irak'ta yaptığı hatayı Afganistan'dan çekilerek bir kez daha tekrarlamaması gerektiğini ve Afganistan'dan hızlı bir şekilde çekilmesi sonucunda, ülkede büyük bir boşluk yaşanacağını ve bu boşlukların teröristler tarafından doldurulacağını belirtmiştir (Oghli, 2020:117). Trump, 2017'de Afganistan'a yönelik stratejisini "Güney Asya Stratejisi" adı altında açıklamıştır. Bu strateji, Afgan sahnesini yönetmeye, Pakistan'a baskı yapmaya ve Hindistan'ı Afganistan'daki çözüm arayışına katılmaya teşvik etmeye dayandırılmış fakat bu strateji de başarısız olmuştur. Bu nedenle Amerika, yenilgiyi kabul etmek ve Vietnam'daki gibi kaçmak veya başka bir çözüm yolu bulmak zorunda kalmıştır. Bu kapsamda ilerleyen yıllarda Trump Afganistan politikasında değişime giderek, geri çekilme takviminin önemli derecede hızlandırılması gerektiğini ve Afganistan'daki asker sayısını 2.500'e indireceğini belirtmiştir (A Haber, 04 Ocak 2021). Bu doğrultuda Trump yönetimi, 29 Şubat tarihinde Doha'da Taliban ile Barış antlaşması yapmıştır. Bu antlaşmaya göre, Taliban, ABD'nin terör örgütü listesindeki tüm örgütleri ve El Kaide'yi ülke içerisinde barındırmayacağı sözünü verirken, ABD ise ülkedeki tüm askerlerini Mayıs 2021 yılının sonuna kadar çekeceğini bildirmiştir (Dasthi, 2021: 2022).

Biden 2021 yılında Amerikan başkanlığına geldiğinde, Trump'ın imzaladığı bu antlaşmayı gerekçe göstererek Amerika'nın Afganistan'dan çekilmesini gerçekleştirmiştir. ABD'nin, ülkeden geri çekilmesinin ardından Taliban, Afgan hükümetini kısa bir süre içerisinde yenmiştir. Taliban, yabancı

güçler tamamen geri çekilinceye kadar ülkenin birçok kısmını almış ve 10 günlük kısa bir süre içerisinde Kabil'i ele geçirmiştir (Dobbins, Radin & Miller, 2022: 1).

İkinci Taliban Dönemi

Taliban'ın kontrolü ele geçirmesinin ardından ülkede tahliye süreci başlamıştır. Kabil Havalimanı'nın çok yakınında iki tane patlama ve ardından ilerleyen saatlerde üçüncü patlama meydana gelmiştir (Aydın, 29 Ağustos 2021). Eylemi, İŞİD-Horasan gurubu üstlenmiştir.

Bu terör grubu, Afganistan'daki en radikal cihatçı grup olarak bilinmektedir. Bu radikal Sünni grup, başta Şiiler olmak üzere esas olarak "sapkın" gördüğü Müslümanları hedef almaktadır (Euronews, 1 Eylül 2021). Grup ilk olarak 2015 yılında ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda İŞİD, 2015 yılında gücünün en üst noktalarındayken, Pakistan Taliban'ından ayrılan militanları da yanına alarak İŞİD-H'nin kurulduğunu duyurmuştur. (BBC, 27 Ağustos 2021).

İŞİD-H ve Taliban arasında bazı sorunlar vardır. Her ne kadar iki örgüt de radikal Sünni grup olsalar da hem teolojik açıdan hem de stratejik açıdan farklılık göstermektedirler ve cihat için rekabet halindedirler. İŞİD açıklamalarında Taliban'ı "mürted" olarak adlandırmaktadır. Ayrıca İŞİD, Amerikan ve yabancı birliklerin Afganistan'dan çekilmesini ilişkin imzalanan antlaşmayı çok ağır bir şekilde eleştirmiş ve Taliban'ı cihatçı davadan dönmekle suçlamıştır. Taliban, Kabil'e girdikten sonra birçok cihatçı gruptan tebrik alırken sadece İŞİD'den böyle bir tebrik gelmemiştir (Euronews, 1 Eylül 2021). Dolayısıyla Taliban'ın ülkedeki iktidarı ele geçirmesinin ardından ülkedeki terör örgütleri faaliyetlerini arttırmış ve bu anlamda ülkede birçok çatışma meydana gelmiştir. Bu doğrultuda her ne kadar Taliban ülkede kapsayıcı bir hükümet kuracağını iddia etse de bu durumun gerçekleşmediği görülmüştür.

Taliban'ın Kabil'i ele geçirip ülke yönetimini ele almasından sonra, Taliban sözcüsü Suhely Şahin BBC'ye canlı yayında bağlanmıştır. Şahin burada yaptığı konuşmada, Afgan halkının canının ve malının güvende olduğunu, hiç kimseye karşı bir intikam duygusu beslemediklerini, kızların eğitim hayatlarını kısıtlamayacaklarını, kadınların yanlarında erkek olmadan evden çıkabileceklerini ve tüm Afganların katılabileceği kapsayıcı bir İslami hükümet kuracaklarını belirtmiştir (BBC, 2021). Taliban ülke yönetimini ele geçirdikten kısa bir süre sonra yaptığı açıklamalarda ülkede insan haklarına önem vereceğini, kapsayıcı bir hükümet kuracağını sinyallerini vermiştir. Fakat Taliban'ın 7 Eylül tarihinde kurdukları geçici hükümette bu vaatleri yerine getirmediği görülmüştür. Taliban, hükümette kadınları ve etnik azınlıkları temsil etmemiştir. Bu nedenle birçok kadın Taliban'ın yeni kurduğu hükümeti protesto etmek için gösteriler düzenlemiştir. Göstericiler, kadın bakanların olmadığı hükümeti kabul etmeyeceklerini açıklamıştır. Ardından birçok Afgan kadın, çalışma hakkı ve hükümette yer alma nedenleriyle protestolara devam etmiştir. Bu düzenlenen protestolar sonucunda üç kişi hayatını kaybetmiştir (BBC, 2021).

Taliban, ABD heyeti ile ilk kez yüz yüze 9 Ekim'de Katar'da görüşmüştür. Yapılan görüşmenin ardından Taliban hükümeti, "ABD'ye diplomatik ve ekonomik ilişkiler kurmak istediklerini ilettiklerini ve ABD'nin Afganistan'ın kalkınmasında etkin rol oynamasını istediklerini" ifade etmiştir. Ayrıca ABD yapılan görüşmelerin ardından Afganistan'a insani yardım ulaştıracağını belirtmiştir (BBC, 2022). Bunun ardından Taliban, İngiltere, Norveç, Fransa, Hindistan, Almanya ile görüşmek istemiştir. Dolayısıyla Taliban, tanınma ve ekonomik destek konularında girişimlerde bulunmuştur. Fakat Taliban hem kapsayıcı bir hükümet kuramadığı hem de insan hakları konusunda sınıfta kaldığı için beklediği sonuçları alamamıştır (Karakaya & Nazari, 2022: 163). Amerika'nın Afganistan'ı işgali sonrasında Taliban'la ilişkisini devam ettiren Çin'in ise, yeni dönemde Taliban ile ilişkilerini geliştirmeye çalıştığı gözlenmiştir. Bu doğrultuda Çin ve Taliban temsilcileri arasında çok sayıda resmi buluşma gerçekleşmiştir. Çin, Afganistan'a 200 milyon yuan değerinde acil insani yardımı gönderen ilk ülke olmuştur. Dolayısıyla Taliban için Pekin, madenlerin işletilmesi ve ekonomik kalkınma konusunda önemli bir müttefik haline gelmiştir. Çin, Taliban ile yakın ilişkiler kurarak kendi güvenliğini sağlamak ve bölgedeki kazanımlarını korumak için nüfuzunu arttırmayı amaçlamıştır. Fakat, Çin, Taliban'ın uluslararası alandaki konumu netleşmediği için henüz bu ülkeye yatırım yapma konusunda çekimser

davranmaktadır. Bu nedenle Çin, Afganistan'ın Rusya ve Pakistan ile temaslarını kolaylaştırmayı ve bölgesel iş birliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Netice itibariyle, Taliban'ın ülke yönetimini ele geçirmesinden bugüne dek ülkede belirsizlik hâkimdir. Özellikle Taliban'ın uluslararası alanda birçok ülke tarafından tanınmaması, uluslararası kurumların yardımlarını sonlandırması, Afganistan'ın mevcut ekonomisinin daha kötü hala gelmesine neden olmuştur. Bu noktada Çin, Taliban yönetimin meşruluğunu sağlamak için önemli bir konuma sahiptir fakat ülkedeki belirsizliğin yarattığı güvensiz ortam, göç dalgası gibi birçok nedenden dolayı Çin henüz kendisinden beklenen adımları atmamıştır. Özetle, Çin, Afganistan'daki boşluktan yararlanarak ABD karşısında üstünlük sağlamak istemekte ve Kuşak ve Yol projesi içinde çok önemli bir konumda olan bu bölgede güç kazanmaya çalışmaktadır. Fakat yine de Çin'in yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı Taliban ile ilişkisinde hala daha somut atmadığı görülmüştür (Albayrak, 27 Temmuz 2022).

Afganistan'daki Başarısız Devlet Olgusunu Hazırlayan Yapısal Faktörler

Afganistan'daki etnik, ekonomik, kültürel, sosyal ve psikolojik sorunlar gibi çeşitli iç dinamikler de bu devletin başarısız olmasının zeminini hazırlamıştır. Özellikle Afganistan'ın Peştun milliyetçiliği üzerine inşa edilmesi, ülkedeki diğer etnik grupların dışlanması sonucunu doğurmuştur. Örneğin Afganistan'da Tacikler, Türk soylular etnik olarak kültürel asimilasyona uğramışlardır. Bu kimliklere ait kültürel kalıntılar ve tarihi eserler yok edilmiştir. Bu durum ülkedeki etnik gruplar arasında ayrışmalara neden olmuştur. Bu kapsamda Afganistan'da siyasi iktidarı elinde tutan elitler çoğunlukla bir etnik kimliği mensup olmuş ve diğer etnik kesimleri siyasetten dışlamıştır. Ülkede iktidarı elinde tutan elitlerin düşüncesine göre, kendilerinin dışındaki etnik gruplar Afganistan'ın asıl milletini oluşturmamaktadır. Bu düşüncenin sonucunda Afganistan'da siyasal-yapısal olarak bir "etnisitiler" sorunu meydana gelmiştir (Keskin, 2020: 17-18). Ülkedeki coğrafi kuzey-güney ayrımı, etnisiteye de yansımıştır. Nüfusun büyük bir kısmını oluşturan ve yönetimi çoğunlukla elinde bulunduran Peştunlar güney bölgesinde yaşarken, Tacik, Özbek ve Türkmenler ise kuzeyinde yaşamaktadır. Hazaralar ise, ülkenin iç kısımlarında yoğunlaşmış durumdadır. Afganistan'da bu mevcut kuzey-güney ayrımı, ülke siyasetinde de ayrışmalara neden olmuştur (Hayatsever, 24 Ağustos 2021). Bu durum, ülkede birçok darbe girişiminin yaşanmasına zemin hazırlamış ve siyasetin çok kırılğan olması sonucunu doğurmuştur (Keskin, 2020: 17-18).

Ülkedeki çatışmaların zeminini hazırlayan diğer bir etmen ise ekonomik temellidir. Özellikle 1970'li yıllarda Afganistan'ın ekonomisinde ciddi sıkıntılar mevcuttu. Afganistan'daki kırsal bölgede yaşayan halk ülkenin en yoksul kesimini oluşturmaktaydı. Bu durum bu bölgede iktidara karşı memnuniyetsizliği doğuran nedenlerinden birini olmuştur (Worldometers, 21 Ağustos 2020). 1980'li yıllarda ülkenin ekonomisi daha kötü seyretmeye başlamıştır (Bumiller, 17 Şubat 2009). Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin raporuna göre, Afganistan'ın nüfusunun yarısından fazlası yoksulluk çekmektedir. Dolayısıyla ekonomi, özellikle son yıllarda ülkedeki istikrarsızlığa neden olan en önemli faktörler arasında olmuştur (AA Analiz, 29 Mayıs 2018). Bu durum karşısında Afganlar, tüm halkı kapsayıcı ekonomik politikalar uygulamayan iktidara karşı negatif bir tutum benimsemiştir.

Diğer bir etmen ise, kültürel temellidir. Bu kapsamda Afganistan'da mezhepsel olarak Şiiilerin dışlanması, etnisitelere ait hakların verilmemesi, dil ve edebiyatın önemsenmemesi, eğitim seviyesinin düşük olması, elitlerin devamlı pozisyon değiştirmesi kültürel ve sosyal nedenler olarak gösterilmektedir. Bu konuyla bağlantılı olarak, ülkedeki kültürel ve sosyal durumun meydana getirdiği kutuplaşma ve önyargılar, psikolojik nedenleri doğurmuştur. Afganistan'da tarihi olaylar taraflı bir şekilde anlatılmış, ders kitaplarında sadece belli etnisite grupların lehinde görüşlere yer verilmiştir. Böylelikle ülkedeki etnik gruplar birbirlerine karşı negatif anlamda bir tutum benimsemiş ve psikolojik olarak birbirlerine duydukları güven azalmıştır (Keskin, 2020: 19). Dolayısıyla kültürel, sosyal ve psikolojik olarak bakıldığında Afganistan'da bir çatışma çıkmasının kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

Netice itibariyle Afganistan'ın başarısız bir devlet olmasında en etkili neden, askeri darbeler ve dış müdahaleler olduğu düşünülse de yukarıda bahsedilen yapısal faktörlerin etkisi göz ardı edilmemelidir. Afganistan'daki bu mevcut kronik sorunlar, halkın işgaller karşısında bir bütün olarak karşı durmasını engellemiştir.

Sonuç ve Tartışma

11 Eylül terör saldırısı, uluslararası toplumun başarısız devletlere karşı tutumunu önemli ölçüde değiştirmiştir. Soğuk savaşın sona ermesinden sonra, bu zayıf ve başarısız devletler, insani bir felaket ve soykırım eylemi olmadıkça ihmal edilmiştir. Birçoğu azalan büyüme oranlarından, kötü yönetimden ve yüksek düzeyde yoksulluktan muzdariptir. Ayrıca başarısız devletler terörist ve uluslararası suç faaliyetlerinin merkezi haline gelmiştir. Böylelikle, bu devletler tüm bölgelerin istikrarı için bir tehdit oluşturmaktadır. Dolayısıyla devletin vatandaşların güvenliğini ve emniyetini sağlayamaması, temel kamu hizmetlerini yerine getirmemesi, ekonomik istikrarı sağlayamaması, sağlık, eğitim gibi hizmetleri iyi bir şekilde yerine getirememesi hem bölgesel hem de uluslararası alanda sorunlara neden olmaktadır.

Son dönemde Afganistan'da meydana gelen olaylar, başarısız devlet olgusunun yeniden devletlerin gündemlerine gelmesine neden olmuştur. Çünkü Afganistan'da yaşanan olaylar bölge ülkeleri başta olmak üzere uluslararası alanda çoğu ülkeyi etkilemiştir. Çalışmanın vaka analizi kısmında Afganistan özelinde tetikleyici faktörlerin başarısız devlet olgusu üzerindeki etkisi saptanmıştır.

Afganistan 1979 tarihinde Sovyetler Birliği tarafından işgale uğramış ve bu işgalin zararlarını atlatmadan Amerika'nın müdahalesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu kapsamda ABD, Taliban rejiminden Afganistan'ı kurtaracağını, bu ülkedeki terör gruplarını temizleyeceğini ve Afganistan'da demokratik bir düzen inşa edeceğini vaat etmiştir. Fakat ABD'nin, bu ülkedeki vaatlerini gerçekleştirmediği görülmüştür. Bölgede terör örgütleri faaliyetlerini arttırmıştır. Özellikle İŞİD'in Horasan kolu, Afganistan'da son dönemde çok sayıda kanlı saldırılar düzenlemiştir. Hastaneler, camiler ve halka açık yerler bu terör örgütünün saldırılarının asıl hedef noktası olmuştur. Örneğin, Mayıs 2020 tarihinde Kabil'de Şiiilerin çoğunlukta olduğu bir mahallede doğum hastanesine düzenledikleri saldırı da 16'sı anne olmak üzere 25 yeni doğan bebek hayatını kaybetmiştir (Euronews, 1 Eylül 2021). Yine bu terör örgütü, Ağustos 2001'den bu yana Afganistan'ın Şii azınlığı olan Hazaralara ve uzun süredir devam eden düşmanı Taliban'a karşı saldırılara devam etmiştir. Savunma Politikalarından Sorumlu Müsteşarı Colin Kahl, Ekim 2021'de Kongre'ye, İŞİD-K'nin Afganistan'a 6-12 ay içinde "potansiyel olarak" saldırılar düzenleyebileceği ve El Kaide'nin bir ile iki yıl içinde benzer eylemleri gerçekleştirebileceği yönünde bir değerlendirme yapmıştır (Dobbins, Radin & Miller, 2022: 3).

Ülkede istikrar, Taliban'ın Afganistan'ın kontrolünü ele geçirmesinin ardından sağlanabilir mi? Taliban, kapsayıcı bir hükümet kurabilir mi? Birçok analize göre, ülkede istikrarın sağlanması, Taliban'ın yeni hükümet kurma sürecine bağlanmıştır. Buna göre, nüfus ve coğrafi açıdan kuzey-güney farklılığının önemli rol oynadığı ve mevcut on dört etnik grubun sayıldığı bu ülkede istikrarın sağlanması, ülkedeki en büyük etnik grubu oluşturan ve Taliban'a büyük destek veren güneyde yaşayan Peştunlar ile kuzeyde yaşayan Tacik, Hazara, Özbek ve Türkmenler arasındaki dengeye bağlıdır. Bir diğer yandan Afganistan siyasetinde önemli etkisi olan bölge ülkelerinin ve Çin, Rusya gibi küresel güçlerin bu ülke üzerinde etkisi bulunmaktadır (Hayatsever, 24 Ağustos 2021).

Gelinen noktada bakıldığında Afganistan yeni kuracağın hükümetin kapsayıcı olacağı sözünü vermiş fakat bu sözü yerine getirememiştir. Taliban yeni kurduğu hükümette ülkedeki etnik farklılıkları dikkate almamıştır. Bu durum Taliban'ın AB ülkeleri tarafından eleştirilmesine neden olmuştur. AB, Afganistan'ın kalkınması için yedi yılda yapılacak olan 1 milyar Euro tutarındaki kalkınma fonunu askıya almıştır (Euronews, 8 Eylül 2021).

Dolayısıyla yakın gelecekte Taliban'ın ülkedeki istikrarı sağlaması çok mümkün gözükmemektedir. Çünkü Taliban rejiminin tekrar iktidara gelmesinin sonucunda, ülkedeki istikrarsızlık en üst seviyelere ulaşmıştır. Taliban, Afganistan'da birçok insan hakları ihlali yapmış ve ülkeye bir düzen getirememiştir. Taliban gazetecilere karşı baskılarını arttırmış ve basın kuruluşlarının faaliyetlerini sınırlandırmıştır. Taliban televizyonda müzik, eğlence, eleştirel siyasi programların ya da dizilerin yayınlanmasını yasaklamıştır (Dashti, 2021: 206).

Bölgede ekonomik sıkıntılar da artmış ve Afganistan halkının yoksulluk seviyeleri çok yükselmiştir. Birçok Afgan işlerini kaybetmiş ve komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Ülkenin temel kurumları işlevlerini yerine getirememeye başlamıştır. Ülkede birçok çatışmalar meydana gelmiş, terör eylemlerinin sayısını artmış ve yaşam kalitesi düşmüştür. Dolayısıyla karar alıcılar kriz durumunu yönetememiştir.

Netice itibariyle, yukarıda bahsedilen nedenler dolayı Afganistan başarısız bir devlet olarak kabul edilmektedir. Bunun en önemli nedeni ise, tetikleyici faktörler düzeyinde meydana gelen darbeler ve askeri müdahalelerdir. Örneğin Taliban'ın canlı bomba timinin başı, yeni hükümette bakanlığı bulunan Müslüm Hakkani verdiği röportajda, Amerikalıların burada birçok zulüm yaptığını, gece yarısı evlerine baskınlar düzenleyip masum sivillere saldırdığını belirtmiştir. Bu nedenle Hakkani'ye göre, Afganistan'da kadınlar dahil herkes canlı bomba olmak için gönüllü olmuştur (Nagehan, 14 Ekim 2022).

Tabi ki Afganistan'daki başarısız devlet olgusunu analiz etmede sadece tetikleyici faktörlere bakmak yeterli olmayacaktır. Bu kapsamda çalışmada da belirtildiği gibi Afganistan'da başarısızlığı hazırlayan etnik rekabet, psikolojik, kültürel, ekonomik sorunlar gibi birçok yapısal faktörler mevcuttu. Fakat özellikle Sovyetlerin ve ardından Amerika'nın bu bölgeye yaptıkları müdahaleler ülkenin kalkınmasını engellemiş ve Afganistan'daki sorunların daha fazla derinleşmesini tetiklemiştir.

Kaynakça

- A Haber. (2021). *Amerika'nın Afganistan Politikasında Köklü Değişiklik Beklenmiyor*. (Erişim Tarihi: 04.01. 2021), <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abd-nin-afganistan-politikasinda-koklu-degisim-beklenmiyor/2097622>
- AA Analiz. (2018). Afganistan'da siyasi ve ekonomik sorunlar hala çözüm bekliyor. (Erişim Tarihi:29.05.2018), <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/afganistanda-siyasi-ve-ekonomik-sorunlar-hala-cozum-bekliyor-/1159385>
- Acet, G. S. & Doğan, F. (2017). 11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(33), 59-76.
- Albayrak, A. (2022). Çin'in Taliban Tereddütü. *İnsamer*, (Erişim Tarihi:27.07.2022), <https://www.insamer.com/tr/cinin-taliban-tereddudu.html>
- Ataman, M. & Gökcan, Ö. (2012). Bush Döneminde ABD Dış Politikası: Bir Aşırı Yayımcılık Denemesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2), 199-299.
- Aydın, N. (2021). Afganistan'ın Başkenti Kabil'de havalimanı yakınında Şiddetli Patlama Meydana Geldi: 6 Ölü. (Erişim Tarihi:29.08.2021), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afganistaninbaskentikabilde-havalimanı-yakinında-siddetli-patlama-meydana-geldi-6-olu/2349800>
- BBC, (2021). Taliban Sözcüsü Suheyl Şahin: Afganistan'da katılımcı bir İslami hükümet kuracağız. (Erişim Tarihi: 16.08.2021), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58231493>
- BBC, (2022). Taliban'ın Afganistan'da kurduğu geçici hükümet ABD'yi kaygılandırdı. (Erişim Tarihi: 08.09.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58487763>
- BBC, (2021). *İŞİD-H Örgütü Hakkında Neler Biliniyor?*. (Erişim Tarihi: 01.09.2021), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58351978>
- Broxup, M. (1983). The Soviets in Afghanistan: The Anatomy of a take over. *Central asian Survey*, 1(4), 84.
- Büyükkara, M. (2016). *Çağdaş İslami Akımlar*. İstanbul: Klasik.
- Carment, D. (2003). Assessing state failure: implications for theory and policy. *Third World Quarterly*, 24(3), 407-427.

- Dashti, Z. (2021). ABD'nin Afganistan'dan Çekilmesi ile Taliban'ın Yeniden İktidara Gelmesi. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 195-212.
- Dobbins, J., Radin, A., & Miller, L. (2022). Engage, Isolate or Oppose. *Rand Cooperation*, ss.1-27.
- Dorff, R. (2002). State Failure and Responding to It. Annual Convention of the International Studies Association, New Orleans.
- Elisabeth, B. (2009). Remembering Afghanistan's Golden Age. (Erişim Tarihi: 18.10.2009), <https://www.nytimes.com/2009/10/18/weekinreview/18bumiller.html>.
- Euronews, (2021). ABD'li Yetkili: Taliban Kabil'i 90 Gün İçinde Ele Geçirebilir; Afganlar Savaşın Gidişatını Değiştirebilir. (Erişim Tarihi: 06.09.2022), <https://per.euronews.com/2021/08/11/us-defence-official-told-reuters-taliban-could-take-afghan-capital-in-90-days>
- Euronews, (2021). IŞİD'in Horasan Kolu IŞİD-H Afganistan'da Ne Kadar Etkili ve Taliban ile Nasıl Bir İlişkisi Var?. (Erişim Tarihi: 01.09.2022), <https://tr.euronews.com/2021/08/26/isid-in-horasan-kolu-afganistan-da-ne-kadar-etkili-ve-taliban-ile-nas-l-bir-iliskisi-var>
- Euronews, (2021). Kabil'de düzenlenen bombalı Saldırıda Ölü Sayısı 180'i geçti, Bilanço Artabilir. (Erişim Tarihi: 27.08.2021), <https://tr.euronews.com/2021/08/26/tahliyelerin-surdugu-kabilhavaliman-d-s-nda-patlama-turk-birliginde-hasar-zayiat-yok>
- Goldstone, J., Gurr, T., & Esty, D. (1995). Working Papers: State Failure Task Force Report: Phase III Findings. *Environmental Change Security Project Report*.
- Hayatsever, H. (2021). 14 etnik grubun bulunduğu Afganistan, iç savaş tehlikesiyle karşı karşıya. (Erişim Tarihi: 24.08.2021), <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/14-etnik-grubun-bulundugu-afganistanda-ic-savas-tehlikesiyle-karsi-karsiya-1862928>
- Hook, S. & Spanier, J. (2018). *Amerikan Dış Politikası*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- International Business Times, (2015). *Osama Bin Laden trivia: Civil Engineer, Affluent Construction Magnate and Bomber*. (Erişim Tarihi:16.02.2015), <https://www.ibtimes.com/osama-bin-ladentrivia-civil-engineer-affluent-construction-magnate-bomber-282133>
- Joes, J. (1996). Continuity and Change in Guerrilla War: The Spanish and Afghan Cases. *Journal Of Conflict Studies*, 16(2), 64-74.
- Karakaya, İ. & Nazari, M. (2022). Afganistan'da Taliban İktidarı Dönemleri (1996-2001 ve 2021 Sonrası) ve Afganistan Dış Politikası. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 143-169.
- Keskin, G. (2000). Devle-içi Çalışmalarda Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Rollerini: Afganistan Örneği (1989-2018) (Doktora Tezi, Sakara Üniversitesi), <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/96834/T09184.pdf?sequence1&isAllowed=y> adresinden erişilmiştir.
- Long, A.vd. (2015). Building Special Operations Partnerships in Afghanistan and Beyond. *Rand Cooperation*, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR713.html
- Mepa News, (2016). Obama Afganistan'dan Çekilme Sözüünü Tutmayacak. (Erişim Tarihi: 11.07.2016), <https://www.mepanews.com/obama-afganistandan-cekilme-sozunu-tutmayacak-1062h.htm>
- Nagehan, A. (2022). Taliban'ın Canlı Bombacıların Başı, 4 Yıl Guantanamo'da Amış, Yeni Hükümette Bakanlık Yapmış Müslüm Hakani ile Evinde Konuştuk: "İnsanlarımız Dolmuştu, Herkes Gönüllü Oluyordu. (Erişim Tarihi:14.10.2022), <https://www.haberturk.com/yazarlar/nagehan-alcı/3529182-talibanin-canli-bomba-timinin-basi-4-yil-guantanamoda-yatmis-yeni-hukumetteise-bakanlik-yapmis-musl>

- Oğhl, J. (2020). ABD'nin Afganistan Politikası: Obama ve Trump Dönemi. *Pearson Journal Of Social Sciences*, 5/8, 2020, 109-119.
- Oğuz, E. (2001). *Hedef Ülke Afganistan*. İstanbul: Doğan Yayınları.
- Oran, B. (2013). *Türk Dış Politikası*. İletişim Yayınları.
- Özalp, O. (2014). Uluslararası İlişkilerde başarısız devletler sorunsalı ve bu sorunsalın Uluslararası Hukuka etkileri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 72 (1), 349-362.
- Özpek, B. (2017). Başarısız Devletler. Kardaş, Ş. & Balcı, A. (Ed), *Uluslararası İlişkilere Giriş*(ss.695-703). İstanbul: Küre Yayınları.
- Pektaş, U. ve Ateş, D. (2018). Uluslararası İlişkilerde Kırılgan Devlet Söylemi: Nedenleri ve Yaklaşımlar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(39), 1-14.
- Potter, D. (2004). *State Responsibility, Sovereignty and Failed States*. Australasian Political Studies Association Conference, University of Adelaide.
- Ratner, S. ve Helman, S. (1992). Saving Failed States. *Foreign Policy*, 89, 3-20.
- Robert, R. (2003). Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators. R. Rotberg (Ed.), *Building a New Afghanistan* (ss.35-75). Washington D.C.: Brookings Institution.
- Rubin, B. (2002). *The Fragmentation of Afghanistan: State Formation and Collapse in International System*. Connecticut: Yale University Press.
- Sağlam, M. (2022). Benzerlik ve Farklılıklar Üzerinden Taliban ve DAEŞ Karşılaştırılması: DAES Horosan Grubunun Afganistan'ın Geleceği Üzerine Etkileri. *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi*, 2(1), 49-66.
- Esty, D. , Gldstone, J. , & Gur, D. (2000). State Failure Task Force Report: Phase III Findings. https://www.researchgate.net/publication/247638675_State_Failure_Task_Force_Report_Phse_II_Findings
- Şebın, E. (2020). Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu Politikası: Barack Obama Dönemi (Yüksek Lisan Tezi, Sakarya Üniversitesi), <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/96707/T09435.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden erişilmiştir.
- Şeyhanoğlu, H. (2008). 18. Yüzyıldan Günümüze Kadar Afganistan'ın Stratejik Önemi. *Avrasya Etütleri*, 34(2), 61-82.
- Telli, A. (2020). Başarısız Devlet Terminolojisi Üzerinden Arap Baharı'nı Okumak: Libya, Mısır ve Suriye. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 19(3), 1271-1285.
- Worldometer, (2022). Afghanistan Population (2022). (Erişim Tarihi: 04.07.2023), <https://www.worldometers.info/world-population/afghanistan-population/>
- Zartman, L. W. (1995). *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*. Boulder: Lynne Rienner.
- Zimmerman, S., Egel, D. & Blum, L. (2016). Tasf Force For Business and Stability Operations Lessons From Afghanistan. *Rand Coperation*, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1243.html

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı / Contribution rate statement of researchers: Birinci yazar /First author %50 İkinci yazar/Second author %50.
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

Extended Abstract

The gain of this article is to explain the concept of failed state through the example of Afghanistan. In this direction, in the article, based on the definitions related to unsuccessful states, examinations were made on what features a state should cover in order to be considered unsuccessful. Therefore, in the article, which factors were effective in Afghanistan's being a failed state were discussed, and in this sense, structural, process and triggering factors were emphasized. In the article, triggering factors are shown as the most important reason for the current failure in Afghanistan. To support this argument, first of all, the effects of the Soviets on Afghanistan were examined. In this direction, it has been analyzed that the Soviets' influence was under many coups in Afghanistan. Then, the Soviet intervention in Afghanistan and its negative effects were examined. In this sense, the reasons for the deepening of the current problems in Afghanistan were examined in the article and the failures of the Taliban administration that emerged in these years on this country were emphasized. The Taliban implemented a strict sharia order in this country and committed many human rights violations. Therefore, Afghanistan under the Taliban government occupied the international community as a failed state, and many states, especially the United States, condemned the Taliban during this period. The United States accused Afghanistan of supporting the terrorist organization Al Qaeda and invaded that country in 2001. The USA claimed that it would liberate Afghanistan from the Taliban rule and bring stability to this country. However, after the US intervention in Afghanistan, although the Taliban government was overthrown, order could not be brought to the country and many conflicts took place in Afghanistan during this period. However, the economic problems in the region have also increased and the poverty level of the people of Afghanistan has risen. Many Afghans lost their jobs and were forced to migrate to neighboring countries. The main institutions of the country have begun to fail to fulfill their functions. Many conflicts have occurred in the country, the number of terrorist acts has increased and the quality of life has decreased. Therefore, decision makers could not manage the crisis situation. There is no legitimate state left in Afghanistan and the country is de facto finished. As a result, the US has given military and economic support to Afghanistan to provide stability in this country. As a result, in 2022, the USA decided to withdraw its troops from this country. Shortly after the US withdrew its troops from this country, the Taliban took over the administration again. After the Taliban seized power, instability in the country reached its highest level. Many conflicts have occurred in Afghanistan, terrorist organizations have increased their activities, the level of unemployment has increased, and many migration movements have taken place in neighboring countries. The Taliban government could not ensure the basic security of life and property of the Afghan people and could not establish a dominance in the whole country. As this article argues, Afghanistan is a failed state for the reasons mentioned above. According to this article, the most important reason for this is the interventions in this country. Of course, explaining the failure in Afghanistan only through foreign interventions would be to oversimplify the problem. Historically, many structural factors have laid the groundwork for Afghanistan to be a failed state. In this direction, the current chronic problems in Afghanistan were examined in this article and the analysis of ethnic, economic and cultural factors in this country was made. The existing ethnic, economic and cultural problems in Afghanistan prevented the formation of unity among the Afghan people and stability in the country could not be achieved. Afghanistan is thought to be appropriate to explain the failed state factor in the study. Because, as in the past, it is not thought that stability can be achieved in Afghanistan in the near future. As a matter of fact, although the Taliban promised to form an inclusive government when it came to power, it failed to do so. For this reason, there are many conflicts in the country, protest movements and instability continue. Therefore, the Afghan people do not have security of life and property. In addition, the Taliban is still not recognized in the international system. Therefore, it cannot develop political and economic relations with other states. For these reasons, it is claimed in the article that Afghanistan has the basic characteristics of a failed state. In the article, discourse, text and media analysis were used as a method. As a result of the data collected in this sense, a general judgment has been revealed.